

Sygn. akt III AUa 586/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 1 kwietnia 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie - Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Anna Polak
Sędziowie:	SSA Romana Mrotek (spr.) SSA Barbara Białecka
Protokolant:	St. sekr. sąd. Katarzyna Kaźmierczak

po rozpoznaniu w dniu 1 kwietnia 2015 r. w Szczecinie

sprawy A. W. (1)

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S.

o prawo do świadczenia przedemerytalnego

na skutek apelacji ubezpieczonej

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 27 maja 2014 r. sygn. akt VII U 389/14

oddala apelację.

SSA Barbara Białecka SSA Anna Polak SSA Romana Mrotek

Sygn. akt III AUa 586/14

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 09 grudnia 2013 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. odmówił A. W. (1) prawa do świadczenia przedemerytalnego, wskazując że nie spełnia ona warunków do przyznania świadczenia, ponieważ nie przedłożyła postanowienia sądu w przedmiocie ogłoszenia upadłości.

Z decyzją tą nie zgodziła się A. W. (1) i w odwołaniu wniosła o zmianę zaskarżonej decyzji i przyznanie prawa do świadczenia przedemerytalnego, podnosząc zarzut wadliwego ustalenia, że nie spełnia przesłanek do przyznania świadczenia z uwagi na brak postanowienia sądu o ogłoszeniu upadłości. W uzasadnieniu swojego stanowiska wskazała, że nie była świadoma, iż likwidując działalność gospodarczą koniecznym jest uzyskanie postanowienia o ogłoszeniu upadłości, co dodatkowo wiązałoby się z dodatkowymi kosztami. Biorąc pod uwagę racjonalność ustawodawcy, przy interpretacji przepisu art. 2 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych trzeba kierować się

wykładnią celowościową poprzez przyjęcie, iż przesłanka „ogłoszenia upadłości” jest spełniona, gdy działalność gospodarcza niejako kwalifikuje się do upadłości, to znaczy – jest nierentowna, przynosi straty i generuje koszty.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie w całości, podtrzymując argumentację, jak w uzasadnieniu zaskarżonej decyzji.

Wyrokiem z dnia 27 maja 2014 roku Sąd Okręgowy oddalił odwołanie ubezpieczonej.

Sąd Okręgowy ustalił, że A. W. (1) urodziła się (...). Z dniem 28 lutego 2013 roku zarejestrowała się ona jako osoba bezrobotna w (...) w S., a w okresie 08 marca 2013 roku do 31 sierpnia 2013 roku była uprawniona do zasiłku dla bezrobotnych i w tym czasie nie odmówiła bez uzasadnionej przyczyny przyjęcia propozycji odpowiedniego zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej.

Wniosek o świadczenie przedemerytalne A. W. (1) złożyła 22 września 2013 roku.

Od września 2003 roku do 20 lutego 2013 roku A. W. (1) prowadziła wspólnie z mężem, jako osoba współpracująca, pozarolniczą działalność gospodarczą, prowadzoną pod firmą (...), a zajmującą się badaniem rynku. Działalność ta sprowadzała się do gromadzenia danych zgodnie ze zleceniem zamawiającego. Ankieterzy zbierający dane współpracowali z firmą (...) w oparciu o umowy o dzieło. Do 2011 roku firma współpracowała z ok. 30 ankieterami jednocześnie. Po roku 2011, w związku z kryzysem działalność podlegająca na badaniach rynku przestała być tak dochodowa, zleceń było co prawda więcej, ale były one tańsze. Skutkiem tego na początku 2013 roku małżonkowie A. i T. W. podjęli decyzje o zlikwidowaniu działalności. Wniosek o wykreślenie złożony został w lutym 2013 roku. Do tej pory firma (...) na bieżącą regulowała wszystkie swoje zobowiązania, w tym zależności dla współpracujących z firmą ankieterów i zaprzestając prowadzenia działalności nie miała nieuregulowanych zobowiązań.

Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych prawo do świadczenia przedemerytalnego przysługuje osobie, która:

1) do dnia rozwiązania stosunku pracy lub stosunku służbowego z powodu likwidacji pracodawcy lub niewypłacalności pracodawcy, w rozumieniu przepisów o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy, u którego była zatrudniona lub pozostawała w stosunku służbowym przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy, ukończyła co najmniej 56 lat - kobieta oraz 61 lat - mężczyzna i posiada okres uprawniający do emerytury, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, lub

2) do dnia rozwiązania stosunku pracy lub stosunku służbowego z przyczyn dotyczących zakładu pracy, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 20 kwietnia 2004r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. Nr 99, poz. 1001), zwanej dalej "ustawą o promocji zatrudnienia", w którym była zatrudniona przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy, ukończyła co najmniej 55 lat - kobieta oraz 60 lat - mężczyzna oraz posiada okres uprawniający do emerytury, wynoszący co najmniej 30 lat dla kobiet i 35 lat dla mężczyzn, lub

3) do dnia ogłoszenia upadłości prowadziła nieprzerwanie i przez okres nie krótszy niż 24 miesiące pozarolniczą działalność, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 137, poz. 887, z późn. zm.), zwanej dalej "ustawą o systemie ubezpieczeń społecznych", i za ten okres opłaciła składki na ubezpieczenia społeczne oraz do dnia ogłoszenia upadłości ukończyła co najmniej 56 lat - kobieta i 61 lat - mężczyzna i posiada okres uprawniający do emerytury, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, lub

4) zarejestrowała się we właściwym powiatowym urzędzie pracy w ciągu 30 dni od dnia ustania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, pobieranej nieprzerwanie przez okres co najmniej 5 lat, i do dnia, w którym ustało prawo do renty, ukończyła co najmniej 55 lat - kobieta oraz 60 lat - mężczyzna i osiągnęła okres uprawniający do emerytury, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, lub

5) do dnia rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy, w rozumieniu przepisów ustawy o promocji zatrudnienia, w którym była zatrudniona przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy, posiada okres uprawniający do emerytury, wynoszący co najmniej 35 lat dla kobiet i 40 lat dla mężczyzn, lub

6) do dnia 31 grudnia roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy lub stosunku służbowego, z powodu likwidacji pracodawcy lub niewypłacalności pracodawcy, w rozumieniu przepisów o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy, u którego była zatrudniona lub pozostawała w stosunku służbowym przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy, posiadała okres uprawniający do emerytury wynoszący co najmniej 34 lata dla kobiet i 39 lat dla mężczyzn.

Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z warunkiem określonym w ustępie 3 cytowanego artykułu, świadczenie przedemerytalne przysługuje osobie określonej w ust. 1 po upływie co najmniej 6 miesięcy pobierania zasiłku dla bezrobotnych, o którym mowa w ustawie o promocji zatrudnienia, jeżeli osoba ta spełnia łącznie następujące warunki:

1) nadal jest zarejestrowana jako bezrobotna;

2) w okresie pobierania zasiłku dla bezrobotnych nie odmówiła bez uzasadnionej przyczyny przyjęcia propozycji odpowiedniego zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, w rozumieniu ustawy o promocji zatrudnienia, albo zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych;

3) złoży wniosek o przyznanie świadczenia przedemerytalnego w terminie nieprzekraczającym 30 dni od dnia wydania przez powiatowy urząd pracy dokumentu poświadczającego 6-miesięczny okres pobierania zasiłku dla bezrobotnych.

Sąd Okręgowy zważył, że w odniesieniu do sytuacji powódki zastosowanie mógł znaleźć jedynie przepis art. 2 ust. 1 pkt 3 analizowanej ustawy. W niniejszej sprawie bezspornym pozostawało, że A. W. (1) bezpośrednio przed złożeniem wniosku o świadczenie przedemerytalne prowadziła pozarolniczą działalność gospodarczą nieprzerwanie przez blisko 10 lat.

Nadto tym organ rentowy nie kwestionował ani tego, że powódka udowodniła wymagany okres ubezpieczenia ani tego, że osiągnęła wiek uprawniający ją do świadczenia.

Zdaniem Sądu Okręgowego kwestia sporna sprowadzała się z kolei do oceny, czy dla przyznania prawa do świadczenia przedemerytalnego ubezpieczonemu, który prowadził pozarolniczą działalność gospodarczą niezbędnym jest legitymowanie się przez wnioskodawcę postanowieniem sądu w przedmiocie ogłoszenia upadłości, jak wywodził organ rentowy, czy też wystarczającym jest faktyczne zaprzestanie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej i jej zawieszenie, jak utrzymywała powódka.

W ocenie Sądu Okręgowego literalna wykładnia przepisu art. 2 ust. 1 pkt 3 ustawy jest w tym zakresie jasna i nie budzi wątpliwości. Ustawodawca jednoznacznie wskazał, że warunkiem przyznania osobie, która w okresie nie krótszym niż 24 miesiące prowadziła pozarolniczą działalność gospodarczą jest ogłoszenie upadłości.

Zdaniem Sądu Okręgowego nie sposób przychylić się do twierdzeń ubezpieczonej, jakoby wystarczającym było jedynie zlikwidowanie pozarolniczej działalności gospodarczej i faktyczne zaprzestanie jej prowadzenia w związku z obecną jej nierentownością. Nie może budzić wątpliwości, że likwidacja, czy zawieszenie prowadzenia działalności gospodarczej – nawet motywowane brakiem dochodów z tego tytułu – nie jest pojęciem tożsamym z ogłoszeniem upadłości. Poza tym przepisy z zakresu ubezpieczeń społecznych jako przepisy regulujące stosunki publicznoprawne są normami prawnymi, które podlegają wykładni ścisłej. Stąd w drodze wykładni nie sposób przyjmować, że intencją ustawodawcy było objęcie normą wyrażoną w art. 2 ust. 1 pkt 3 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych również sytuacji faktycznego zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej, bądź też zrównanie tej sytuacji z ogłoszeniem upadłości. Gdyby bowiem ustawodawca chciał zdefiniować to ostatnie pojęcie odmiennie niż wynika to z przepisów ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe i naprawcze, dałby temu wprost wyraz w przepisach ustawy o świadczeniach przedemerytalnych.

Sąd Okręgowy zważył, że zgodnie z art. 10 ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe i naprawcze (t. jedn. Dz.U. 2012 r., poz. 1112 ze zm.) upadłość ogłasza się w stosunku do dłużnika, który stał się niewypłacalny. W myśl art. 11 ust. 1 tej ustawy dłużnika uważa się za niewypłacalnego, jeżeli nie wykonuje swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych.

Z istoty porządku prawnego wynika bowiem, że każdy powinien wykonywać swe wymagalne zobowiązania w terminie. Zasada ta obowiązuje wszystkich i musi obowiązywać przedsiębiorców. Dla potrzeb postępowania upadłościowego przyjęto jednak, że niewypłacalność jako podstawa ogłoszenia upadłości jest wtedy, gdy dłużnik nie wykonuje swych wymagalnych zobowiązań pieniężnych. Dla określenia, czy dłużnik jest niewypłacalny nieistotne jest, czy nie wykonuje wszystkich zobowiązań pieniężnych czy też tylko niektórych z nich. Nieistotny też jest rozmiar niewykonywanych przez dłużnika zobowiązań. Nawet niewykonywanie zobowiązań o niewielkiej wartości oznacza jego niewypłacalność w rozumieniu art. 11. Dla określenia stanu niewypłacalności bez znaczenia też jest przyczyna niewykonywania zobowiązań. Niewypłacalność istnieje więc nie tylko wtedy, gdy dłużnik nie ma środków, lecz także wtedy, gdy dłużnik nie wykonuje zobowiązań z innych przyczyn, np. nie wykonuje zobowiązań w celu doprowadzenia swego kontrahenta do stanu niewypłacalności albo też nie wykonuje zobowiązań z przyczyn irracjonalnych (por. A. Jakubecki, F. Zedler, Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, wyd. III, Lex 2011).

Sąd Okręgowy wskazał, że z zeznań powódki wynikało iż faktyczne zaprzestanie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej pozostawało w związku z utratą rentowności. Niemniej jednak również sama przyznała, iż wszelkie swoje zobowiązania regulowała na bieżąco. Tym samym nie sposób w jej przypadku mówić o niewypłacalności w rozumieniu wyżej przytoczonych przepisów ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze, stanowiącej przesłankę ogłoszenia upadłości.

Co się zaś tyczy powoływanego przez ubezpieczoną w toku postępowania przed organem rentowym orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Katowicach (wyrok z dnia 15 marca 2006 roku, sygn. akt III AUa 15/06, Lex nr 283364), to ustalony w nim stan faktyczny w żadnym razie nie przystawał do okoliczności niniejszej sprawy. O ile bowiem w ustalonym w tym orzeczeniu stanie faktycznym ubiegający się o świadczenie przedemerytalne przedsiębiorca jako dłużnik spełniał zarówno podmiotowe, jak i przedmiotowe przesłanki ogłoszenia upadłości, a jedyną przeszkodą do jej ogłoszenia był brak środków na uiszczenie zaliczki na poczet kosztów postępowania, o tyle A. W. (1) takich warunków – z przyczyn omówionych wyżej – w żadnym razie nie spełniała. Co więcej, przesłuchana w charakterze strony przyznała, iż dopiero z decyzji odmawiającej jej prawa do świadczenia przedemerytalnego uzyskała informację o koniecznym warunku uzyskania tego świadczenia – czyli o konieczności postanowienia o ogłoszeniu upadłości. A zatem to nie brak środków na przeprowadzenie ew. postępowania upadłościowego był przyczyną, dla której postępowanie to przeprowadzone nie zostało.

Sąd Okręgowy przytoczył odmienne, w pełni podzielone przez sąd rozpoznający niniejszą sprawę orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 października 2012 r. wydane w sprawie III AUa 329/12, a stwierdzające, iż „Ogłoszenie upadłości prowadzonej działalności stanowi jedną z niezbędnych przesłanek do nabycia świadczenia przedemerytalnego. Za niewystarczające do spełnienia tego warunku uznać należy samo zaprzestanie prowadzenia działalności i wyrejestrowanie jej z ewidencji działalności gospodarczej. Ustawodawca przewidział bowiem inny warunek wiążący się z niewypłacalnością dłużnika (por. art. 10 i art. 11 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze - tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 1112). Ocena, czy taki stan rzeczywiście zachodzi, może nastąpić dopiero po złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości”.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie Wydziału VII Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wniosła ubezpieczona. Zaskarżyła wyrok w całości zarzucając mu:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego tj.: art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych poprzez jego błędną wykładnię polegającą na nieodpowiedniej ocenie przyjętych kryteriów przyznania prawa do świadczenia przedemerytalnego, dokonaną z pominięciem wykładni funkcjonalnej i

celowościowej, a w konsekwencji oddalenie odwołania ubezpieczonej jako bezzasadnego pomimo wypełnienia przesłanek z w/w przepisu,

2. naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na treść orzeczenia tj. art. 233 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego polegające na dowolnej i niewszechstronnej ocenie zgromadzonych w sprawie dowodów, a w konsekwencji przyjęciu przez Sąd, iż w sprawie nie zachodzą przesłanki przyznania świadczenia, przedemerytalnego podczas gdy prawidłowo ustalona sekwencja faktów i zdarzeń pozwala stwierdzić, iż ubezpieczona nabyła prawo do świadczenia przedemerytalnego.

Wskazując na powyższe zarzuty apelacji ubezpieczona wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez:

1. przyznanie ubezpieczonej uprawnienia do świadczenia przedemerytalnego,
2. zasądzenie od organu emerytalnego na rzecz ubezpieczonej kosztów postępowania z uwzględnieniem kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje - według norm przepisanych ewentualnie
3. o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do rozpoznania właściwemu Sądowi I instancji z pozostawieniem temu Sądowi orzeczenia co do kosztów postępowania odwoławczego.

Strona skarżąca przyznała, iż faktycznie nie było prowadzone postępowanie upadłościowe w niniejszej sprawie, wskutek czego nie dysponuje dokumentem potwierdzającym ogłoszenie upadłości, jednakże w istocie prowadzona przez nią wraz z mężem działalność gospodarcza została zlikwidowana ze względów ekonomicznych. Dnia 21.02.2013 r. wpisem do rejestru działalności gospodarczej wykreślono działalność, gdyż była ona nierentowna.

Apelująca podkreśliła, iż nie ma zamiaru opierać stanowiska procesowego w niniejszej sprawie na nieznaności przepisów ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych. Skarżąca konsekwentnie twierdzi, iż przesłanki ogłoszenia upadłości w przedmiotowej sprawie zachodziły, a wyłącznie z uwagi na wysokie koszty postępowania upadłościowego nie ogłosiła upadłości. Co istotne, apelująca spełnia zarówno podmiotowe jak i przedmiotowe przesłanki do ogłoszenia upadłości, jednakże prowadzona działalność pozarolniczą nie generowała dochodów, a wręcz przeciwnie przynosiła znaczne straty finansowe, a w takich wypadkach - to jest gdy wiadomo że majątek przedsiębiorstwa nie wystarczy na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego, Sąd odmawia wszczęcia postępowania o ogłoszenie upadłości.

W związku z powyższym wobec apelującej nie ogłoszono upadłości, co jednak nie dowodzi, że upadłość realnie nie zachodziła. Jak wskazywała powódka przed Sądem I instancji Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 15 marca 2006 r., o sygn. akt III AUa 15/06 podał, iż nie do przyjęcia jest sytuacja, aby osoby majątne były uprzywilejowane wobec osób, które nie mają pieniędzy nawet na przeprowadzenie postępowania upadłościowego. Ponadto, Sąd Okręgowy w Gorzowie Wlkp. VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w wyroku z dnia 28 maja 2012 r. o sygn. akt VI U 247/12 podniósł, że w postępowaniu przed sądami pracy i ubezpieczeń społecznych okoliczności mające wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokości mogą być udowodniane wszelkimi środkami dowodowymi, przewidzianymi w kodeksie postępowania cywilnego, w tym i zeznaniami świadków.

Fakt wykreślenia działalności gospodarczej powódki z rejestru oraz jego przyczyn i okoliczności winny mieć zatem decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia o odwołaniu ubezpieczonej.

Tymczasem Sąd I instancji pominął bezsporne okoliczności sprawy, a mianowicie fakt, że apelująca legitymuje się wymaganym ustawą okresem ubezpieczenia oraz wiekiem uprawniającym do świadczenia przedemerytalnego. Okoliczności te znajdują odzwierciedlenie w zgromadzonych dokumentach złożonych przez wnioskodawczynię do akt rentowych, uznanych za wiarygodne. Nadto pozbawione wątpliwości są okoliczności likwidacji działalności pozarolniczej, której progresywna nierentowność zmusiła ostatecznie powódkę do zakończenia jej prowadzenia. Fakt, że apelująca starała się w miarę możliwości pomimo straty finansowej realizować zobowiązania finansowe, nie może uzasadniać domniemania, że działalność przynosiła zyski i nie zachodził stan charakterystyczny dla upadłości.

Skarżąca udokumentowała stratę, a księgowość w ramach działalności pozarolniczej prowadzona była rzetelnie i legalistycznie, o czym świadczy niekaralność skarbową powódki i brak negatywnych wyników kontroli skarbowych. Środki finansowe na pokrycie wymagalnych zobowiązań finansowych powódka pobierała z własnych oszczędności, gdyż prowadzona przez nią działalność nie zapewniła przychodów w wysokości przenoszącej koszty.

Stwierdzając powyższe, w świetle istniejących obiektywnie przesłanek uzasadniających zmianę decyzji organu rentowego, cel jakemu ma służyć ustawa o świadczeniach przedemerytalnych nie został osiągnięty, Powódka prowadziła nieprzerwanie działalność gospodarczą przez okres nie krótszy niż 24 miesiące oraz wykazała okres uprawniający do emerytury oraz dopełniła formalności związanych z zaprzestaniem prowadzenia działalności gospodarczej poprzez jej wykreślenie z rejestru, o czym poinformowała Zakład Ubezpieczeń Społecznych pismem z dnia 12 września 2013 r.

Odpowiedź na apelację złożył organ rentowy, wniósł o oddalenie apelacji w całości.

Podtrzymał w całości swoje dotychczasowe stanowisko w sprawie i w pełni podzielił argumentację faktyczną i prawną zawartą w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. W ocenie organu rentowego apelacja jest bezzasadna w całości. Sąd I instancji w pełni zebrał i dokonał wszechstronnej oceny materiału dowodowego, prawidłowo ustalił wszystkie okoliczności faktyczne sprawy, wyciągnął na ich podstawie nie budzące zastrzeżeń logicznych wnioski i prawidłowo zastosował zarówno przepisy prawa materialnego jak i przepisy prawa procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja ubezpieczonej nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy prawidłowo zastosował i zinterpretował stanowiący podstawę rozstrzygnięcia przepis art. 2 ust. 1 pkt 3 ustawy.

Przepis art. 2 ustawy w sześciu punktach w sposób wyczerpujący wylicza kategorie osób, którym przysługuje prawo do świadczenia przedemerytalnego. Część przesłanek powstania tego uprawnienia powtarza się; są to przesłanki dotyczące wieku osoby uprawnionej ("przedemerytalnego") i stażu pracy, okresu zatrudnienia w danym zakładzie pracy albo pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy oraz okresu opłacania składek na ubezpieczenie społeczne. Wymienione przesłanki można określić jako dotyczące samego uprawnionego. Jego dotyczy też wymóg dalszego pozostawania bez pracy, mimo wcześniejszego wykorzystania prawa do zasiłku dla bezrobotnych (art. 2 ust. 2 ustawy). Jednak warunkiem najbardziej charakterystycznym dla uzyskania świadczenia przedemerytalnego jest wystąpienie określonej w ustawie przyczyny zakończenia stosunku pracy. Przepis art. 2 ustawy wskazuje następujące okoliczności uzasadniające powstanie prawa do świadczenia:

- likwidacja lub niewypłacalność pracodawcy (w rozumieniu przepisów o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy) - pkt 1 i pkt 6,
- przyczyny dotyczące zakładu pracy (w rozumieniu przepisów ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy) – pkt 2 i pkt 5,
- ogłoszenie upadłości przez osobę, która prowadziła pozarolniczą działalność (w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych; Dz. U. z 2004 r. Nr 173, poz. 1808) - pkt 3,
- zarejestrowanie się we właściwym powiatowym urzędzie pracy w ciągu 30 dni od ustania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy – pkt 4.

Tak więc ustawa wskazuje na przesłanki uzyskania prawa do świadczeń przedemerytalnych w wypadku osób "prowadzących pozarolniczą działalność". Zgodnie z art. 8 ust. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) za osoby takie uważa się przede wszystkim osoby prowadzące działalność na podstawie ustawy o działalności gospodarczej, ale także twórców i artystów oraz -

pod pewnymi warunkami - osoby prowadzące działalność w zakresie wolnego zawodu. W stosunku do tych osób warunkiem ubiegania się o świadczenie przedemerytalne jest ogłoszenie upadłości. Z kolei upadłość ma zastosowanie do osób będących przedsiębiorcami, czyli - osób fizycznych, prawnych, jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, które we własnym imieniu prowadzą działalność gospodarczą lub zawodową (art. 5 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze; Dz. U. z 2003 r. Nr 60, poz. 535 ze zm.). Ze sformułowania kwestionowanego przepisu oraz przepisów, do których się on odwołuje należy wnosić, że ma on zastosowanie do osób fizycznych, prowadzących we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową które niejako same są swoimi "pracodawcami". Unormowanie to ogranicza się pod względem podmiotowym oczywiście tylko do osób fizycznych, które w związku z wykonywaną przez siebie osobiście działalnością gospodarczą ogłaszają upadłość. Przepis ten nie odnosi się zaś do wypadków, gdy - przykładowo - dana osoba fizyczna jest współnikiem spółki, która - jako odrębny podmiot lub nawet jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej - zatrudnia tę osobę jako swego pracownika. Kwestionowany art. 2 ust. 1 pkt 3 ma zastosowanie do osób, które nie są pracownikami, lecz - prowadząc działalność gospodarczą lub zawodową - same decydują o swojej pracy. Ich decyzja o prowadzeniu działalności lub jej zaniechaniu jest jednocześnie decyzją o podjęciu lub zaprzestaniu pracy. W wypadku tych osób warunkiem ubiegania się o świadczenie przedemerytalne jest ogłoszenie upadłości.

Art. 67 ust. 2 Konstytucji, powołany jako podstawowy wzorzec kontroli konstytucyjnej stanowi, że "Obywatel pozostający bez pracy nie z własnej woli i nie mający innych środków utrzymania ma prawo do zabezpieczenia społecznego, którego zakres i formy określa ustawa". Akceptując art. 67 Konstytucji jako wzorzec kontroli, Trybunał podkreślał jednak w wielu orzeczeniach, że pozostawienie określenia zakresu i formy zabezpieczenia społecznego regulacjom ustawowym ma istotne znaczenie dla oceny konstytucyjności kwestionowanych rozwiązań prawnych. Tak więc nałożony na ustawodawcę obowiązek urzeczywistnienia wyrażonych w konstytucji gwarancji socjalnych w drodze stosownych regulacji normatywnych nie oznacza obowiązku maksymalnej rozbudowy systemu świadczeń. Urzeczywistnienie to musi się dokonać w taki sposób, aby, z jednej strony uwzględniło istniejące potrzeby, z drugiej możliwości ich zaspokojenia (sygn. SK 22/99). Odnosząc się do art. 67 ust. 1 Konstytucji Trybunał stwierdził, że z przepisu tego nie da się wyprowadzić konstytucyjnego prawa do jakiegokolwiek konkretnej postaci świadczenia (wyroki TK z: 6 lutego 2002 r., sygn. SK 11/01, OTK ZU nr 1/A/2002, poz. 2; 27 stycznia 2003 r., sygn. SK 27/02, OTK ZU nr 1/A/2003, poz. 2). Spostrzeżenie to odnosi się niewątpliwie także do prawa zabezpieczenia społecznego, o którym stanowi art. 67, ust. 2 Konstytucji, a zatem powstającego w sytuacji, gdy obywatel pozostaje bez pracy nie z własnej woli. Konstytucyjna formuła przepisu gwarantującego świadczenia socjalne pozwala wręcz mówić, że art. 67 ma w poważnym stopniu znaczenie odsyłające, bo zakres i formy zabezpieczenia społecznego określić ma ustawa.

Swoboda ustawodawcy w kształtowaniu form i zakresu zabezpieczenia społecznego jest duża. Niewątpliwie w jej ramach ustawodawca może kształtować warunki wypłacania świadczeń przedemerytalnych, zwłaszcza określać znaczenie wymaganej w art. 67 ust. 2 Konstytucji przesłanki "pozostawania bez pracy nie z własnej woli". Skonkretyzowanie tej przesłanki znajdujemy w przedstawionym wyżej art. 2 ustawy. Określenie, kiedy omawiana przesłanka jest spełniona w wypadku osób prowadzących działalność gospodarczą które same dla siebie są pracodawcami, jest szczególnie trudne. Warunki przyznania świadczeń muszą być maksymalnie zobiektywizowane. Sam fakt zakończenia działalności gospodarczej oczywiście nie może być traktowany jako spełnienie warunku "pozostawania bez pracy nie z własnej woli". Podnoszone przez skarżącą kryterium nierentowności przedsiębiorstwa (czy też zmniejszenia przychodów) nie jest dostatecznie wymierne. Najogólniej ujmując, rentowność oznacza osiąganie przychodów z działalności gospodarczej przewyższających koszty jej prowadzenia. Jest jednak oczywiste, że ustawa nie mogłaby uzależniać uprawnień do świadczeń przedemerytalnych od całkowicie niewymiernego kryterium.

Bliższego określenia rentowności nie należy jednak szukać w tekstach prawnych, gdyż rentowność, inaczej opłacalność czy dochodowość, nie jest pojęciem prawnym lecz ekonomicznym. Rentowność to osiąganie dodatniego wyniku finansowego; jej odwrotnością jest deficytowość, powstająca w wypadku straty, czyli ujemnego wyniku finansowego przedsiębiorstwa. Wyróżnia się rentowność brutto i netto w zależności od tego, czy przy jej obliczaniu bierze się pod uwagę zysk bilansowy przed lub po opodatkowaniu. Określenie rentowności przedsiębiorstwa z ekonomicznego

punktu widzenia jest zadaniem rachunkowym, przebiegającym według ściśle określonych wzorów, które różnią się w zależności od stosowanej metody analizy rentowności. Uzależnienie prawa do świadczenia przedemerytalnego od rentowności wymagałoby odwołania się w ustawie do ściśle oznaczonego pojęcia ekonomicznego, precyzyjnego określenia o jaką rentowność chodzi, wskazania sposobu jej ustalania na potrzeby różnych typów działalności gospodarczej oraz wskazania prognozy deficytowości, decydującego o powstaniu uprawnienia. Wobec faktu, że rentowność przedsiębiorstwa może się zmieniać w czasie, trzeba by też określić wymagany minimalny okres jej trwania a także ustalić, w jakim zakresie należy brać pod uwagę perspektywę poprawy rentowności. Ocen w tym zakresie nie mógłby dokonywać organ przyznający świadczenia przedemerytalne, lecz ekonomista dysponującymi określonymi uprawnieniami.

Ustawodawca przyjął rozwiązanie znacznie prostsze, opierające się na istniejących już instytucjach prawnych i procedurach: wprowadził wymaganie ogłoszenia upadłości, zakładając, że w tym wypadku przyczyna zaprzestania działalności gospodarczej i - tym samym - pozostawania bez pracy osoby ubiegającej się o świadczenie przedemerytalne będzie obiektywna, taka sama w wypadku wszystkich prowadzących działalność gospodarczą a jej wystąpienie zostanie sprawdzone przez sąd rozpatrujący wniosek o ogłoszenie upadłości. Takie ukształtowanie przesłanki jest uzasadnione, racjonalne i na pewno mieści się w zakresie swobody legislacyjnej przyznanej ustawodawcy w art. 67 ust. 2 Konstytucji.

Art. 2 ustawy nie różnicuje sytuacji osób bez pracy; przyznaje świadczenie wszystkim, którzy jej nie mają "nie z własnej woli". Ustawa odmiennie definiuje jednak konstytucyjną formułę „pozostawanie bez pracy nie z własnej woli”. Sprawa jest dość prosta w wypadku pracowników. Jeśli dochodzi do ich zwolnienia na skutek decyzji pracodawcy, można uznać, że - przynajmniej czasowo - pracownik pozostaje bez pracy nie z własnej woli. Ustawodawca jednak nie zadowala się samym zwolnieniem, lecz dodatkowo restrykcyjnie ujmuje jego przyczyny. W zasadzie wymaga, by pracodawca znalazł się w sytuacji kwalifikującej do ogłoszenia upadłości albo w stanie likwidacji. Dopiero przy spełnieniu tych obiektywnie sprawdzalnych warunków dotyczących pracodawcy powstaje prawo do świadczenia przedemerytalnego dla zwalnianych pracowników. Także w wypadku osób prowadzących działalność pozarolniczą, co w ocenie Trybunału Konstytucyjnego wydaje się oczywiste, ustawodawca musi wymagać dowodów na to, że zainteresowany nie ma pracy ze względu na okoliczności od niego niezależne. Innymi słowy: "zwalniam się" nie z powodu braku chęci do dalszej pracy czy kalkulacji, z której wynika, że pobieranie świadczenia przedemerytalnego będzie korzystniejsze niż korzyści z prowadzonej działalności, lecz ze względu na drastyczną sytuację prowadzonego przez siebie przedsiębiorstwa. Ustawodawca uznał, że właściwym dowodem takiej sytuacji jest ogłoszenie upadłości. Jest to obiektywne kryterium oceny sytuacji ekonomicznej w odniesieniu do przedsiębiorcy. Pozwala ono w sposób jednoznaczny ustalić, kiedy osoba prowadząca pozarolniczą działalność "pozostaje bez pracy nie z własnej woli".

Nawet jeśli uznać, że to odmiennie zdefiniowanie konstytucyjnej formuły "pozostawanie bez pracy nie z własnej woli" oznacza zróżnicowanie sytuacji prawnej podmiotów, to cecha, według której ustawodawca zróżnicował położenie osób pozostających bez pracy, jest prawnie relewantna. Zróżnicowanie sytuacji osób, które ubiegają się o świadczenia przedemerytalne według kryterium - pracownik, osoba prowadząca działalność gospodarczą, ma swe uzasadnienie. Bycie pracownikiem (lub pozostawanie w stosunku służbowym) i prowadzenie działalności gospodarczej, której jedną z cech jest ponoszenie ryzyka ekonomicznego, to dwie zupełnie różne sytuacje. W pewnym uproszczeniu można bowiem powiedzieć, że jeśli prowadzący działalność pozostaje bez pracy, stan ten zawsze ostatecznie stanowi wynik jego działalności i jest objęty ryzykiem towarzyszącym podjęciu tejże działalności. Inne jest położenie pracownika, który nie ma wpływu (przynajmniej decydującego) na funkcjonowanie przedsiębiorstwa swego pracodawcy i jest uzależniony od zewnętrznych decyzji ekonomicznych a nawet rozstrzygnięć ustrojowych czy politycznych (np. dotyczących likwidacji określonej branży przemysłu).

Wobec jednoznacznego stanowiska zawartego w przepisie art. 2 ust. 1 pkt 3, nieprzyznanie przez Sąd Okręgowy świadczenia przedemerytalnego ubezpieczonej było zasadne.

Ubezpieczona zaprzestała prowadzenia działalności gospodarczej, lecz przyczyną tego zaprzestania nie była upadłość. Ubezpieczona nie składała również do Sądu wniosku o ogłoszenie upadłości.

Mając powyższe okoliczności na uwadze, Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji na podstawie art. 385 kpc.

SSA Barbara Białecka SSA Anna Polak SSA Romana Mrotek